

22ste jaargang

nummer 10

oktober 1986

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS
DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

DE VAKBEWEGING WORSTELT MET PROBLEMEN

DIE VOLSTREKT ONOPLOSBAAR ZIJN

De vakbeweging zit in de problemen. Men hoeft de kranten maar in te kijken en men stuit op uitvoerige beschouwingen over de moeilijke situatie waarin zij verkeert. In sommige van die artikelen is er sprake van, dat de toekomst van de vakbeweging op het spel zou staan, in andere stukken heet het, dat zij zich grote inspanningen moet getroosten om te overleven. In het weekblad *De Groene Amsterdammer* zijn dat soort beweringen 'overdreven' genoemd. 'Voor werknemers, maar ook voor werkgevers', zo heette het daar, 'blijven er voldoende argumenten om de vakorganisatie ook in de toekomst noodzakelijk te achten.' Dat is ook onze mening. De vakbeweging is een instituut, dat onlosmakelijk met de kapitalistische samenleving en haar wijze van voortbrenging is verbonden. Er zal een vakbeweging zijn zolang er kapitalisme is. Dat houdt echter niet in dat de problemen waarmee zij worstelt te verwaarlozen zouden zijn.

Sinds 1979 is het ledental van de grootste Nederlandse vakcentrale, de FNV, met 180.000 personen of wel met 15 procent van 't ledenbestand gedaald. De bij deze centrale aangesloten Industriebond, die in 1979 ruim 300.000 leden telde en daarmee de grootste bond van ons land was, zag zijn achterban sindsdien tot iets meer dan 200.000 slinken. In augustus j.l. is er in *NRC/Handelsblad* op gewezen, dat 'het aandeel van de FNV in het totale werknemersbestand én in het georganiseerde werknemersbestand onrustbarend terugloopt'. Dat, niettegenstaande FNV-voorzitter Pont in juni j.l. konstateerde, dat er voor 't eerst sinds jaren weer sprake was van een bescheiden ledenwinst.

Woordvoerders van de vakbeweging plegen ledenverlies en ledenwinst te verklaren uit het conjunktuurverloop. Daling van het ledental zou veroorzaakt worden door vermindering van de werkgelegenheid; zodra er enig economisch herstel valt waar te nemen zou het ledental weer stijgen. Maar in werkelijkheid zijn de dingen een tikkeltje gekompliceerder dan ze op het eerste gezicht schijnen. In het *Financieel Economisch Magazine* heeft een zekere Leon de Wollf vorig jaar uiteengezet, dat het ledenverlies van de Nederlandse metaalbonden in de periode van 1975-1982 aanzienlijk groter

was dan 't verlies aan werkgelegenheid in de zelfde periode. In de dienstsektor, zo betoogde hij, was er tussen 1978 en '82 nog sprake van stijgende werkgelegenheid, maar het ledental van de dienstenbonden liep toen terug in ongeveer gelijke mate als bij de metaalbonden. De konklusie ligt voor de hand: de daling van het ledental van de vakbeweging kan niet uitsluitend uit een economische achteruitgang worden verklaard. Er zijn verscheidene oorzaken voor, zoals er op een gegeven moment verscheidene oorzaken zijn waardoor het ledental weer stijgt.

Waarom maakt de vakbeweging zich zorgen over een daling van haar ledental, of 't nu gaat om een absolute daling dan wel om een relative, waarvan sprake is indien het ledental, ook al stijgt het, achterblijft bij de toename van de beroepsbevolking? De reden is deze, dat hoe minder arbeiders er georganiseerd zijn, hoe minder aanspraak de vakbeweging erop kan maken, dat zij de arbeiders vertegenwoordigt. En dat betekent niet alleen een aantasting van de vakbondsmythe, maar 't houdt volgens de vakbeweging tevens het gevaar in, dat het georganiseerde ondernemersdom haar niet meer als een aanvaardbare gesprekspartner beschouwt.

Het gevaar waarvan hier wordt gesproken is echter veel kleiner dan er soms wel wordt verondersteld. In de eerste plaats is de vakbeweging voor het ondernemersdom niet zozeer van betekenis door de omvang van haar achterban, dan wel door de mate waarin zij de arbeidsrust weet te handhaven. De handhaving daarvan - de Engelsman William Morris wist het al een eeuw geleden - is een van de belangrijkste diensten, zo niet de belangrijkste dienst die de vakbeweging de heersende klasse bewijst. Deze dienstverlening is haar wezenlijke functie in de kapitalistische maatschappij. Vervult zij deze naar behoren, dan zullen de ondernemers zich weinig bekommeren om wat men de organisatiegraad noemt.

Voorwaarde voor een goed functioneren van de vakbeweging is het bestaan van de vakbondsmythe. Sinds het ontstaan van de vakbeweging is het zo geweest dat zij en de arbeiders allesbehalve dezelfde, op de keper beschouwd zelfs tegenstrijdige belangen hadden. Hoe sterker de vakbondsmythe, hoe onscherper deze tegenstelling. Vandaar, dat de vakbeweging er altijd voor gewaakt heeft het ondernemersdom tē goede diensten te bewijzen, vandaar dat zij - zoals een ondernemerswoordvoerder het eens heeft uitgedrukt voor enige jaren - samen met haar onderhandelingspartner een 'komedie' opvoert ten behoeve van haar achterban.

De wezenlijke functie van de vakbeweging holt de vakbewegingsmythe uit. Maar juist terwille van haar functie is de vakbeweging er voortdurend op uit de vakbewegingsmythe te versterken. Daardoor blijft het gevaar dat sommigen levensgroot voor de vakbeweging menen te zien opdoemen een tendens, een tendens die door tegentendensen wordt afgezwakt of geneutraliseerd.

Zo lang als de vakbeweging bestaat is zij het instrument geweest met behulp waarvan de prijs van de arbeidskracht werd vastgesteld en met behulp waarvan een ongestoorde voortgang der produktie diende te worden verzekerd. Dat instrument zal de vakbeweging in de toekomst blijven en dat betekent, dat zij ook in de toekomst voor de handhaving van de vakbewegingsmythe zal moeten waken. Aangezien het kapitalisme geen statische, maar een dynamische produktiewijze is, een die onderhevig is aan doortdurende veranderingen, is ook de vakbeweging aan veranderingen onderhevig. Zij is een beweging in beweging. Maar de beweging die haar bovenal karakteriseert is die, welke ook de slinger van de klok vertoont. Want zij is genoodzaakt

iedere aantasting van de vakbewegingsmythe zo goed mogelijk te korrigeren.

Om die korrekcie tot stand te brengen zal zij op gezette tijden - zij het ook niet altijd - onder druk van de basis een schijnradikale koers varen. Dan zal zij hetzij zélf stakingen uitroepen, hetzij steun verlenen aan 'wilde' akties, die - indien zij erin slaagt ze in de kortst mogelijke tijd om zeep te helpen - haar de gelegenheid bieden indirekt haar nut voor het ondernemersdom te bewijzen.

Uit het bovenstaande volgt, dat de vakbeweging zich altijd bevindt tussen Scylla en Charibdis, zoals de oude Grieken zeiden, of, gelijk de Engelse uitdrukking luidt, tussen de duivel en de diepe blauwe zee. Zorgt ze té goed voor de handhaving van de arbeidsvrede dan valt het haar moeilijk om de vakbewegingsmythe te handhaven en spant zij zich in om deze mythe te versterken, dan gaat dat onherroepelijk ten koste van de arbeidsrust. Dat is het dilemma waarvoor de vakbeweging zich gesteld ziet, 't is dit dilemma waaruit haar problemen voortvloeien. Die problemen zijn onlosmakelijk met de vakbeweging verbonden. Ze heeft er, krachtens datgene wat de vakbeweging is, altijd mee geworsteld en ze zal er mee blijven worstelen omdat die problemen onoplosbaar zijn. Ze zullen niet tot het, door *NRC/Handelsblad* genoemde 'einde' van de vakbeweging voeren. Ze horen bij de vakbeweging en ze zullen zich nu eens duidelijk, dan weer onduidelijk manifesteren.

Op het ogenblik manifesteren zij zich bijzonder duidelijk. Dat is ook in het verleden en ook elders dan in Nederland wel eens het geval geweest. En iedere keer wekte dan de vakbeweging de indruk 'ziek' te zijn zodat allerlei zogenaamde 'doktoren' op grond van de meest uiteenlopende diagnoses haar 'medicijnen' aanbevelen ter spoedige genezing. Maar de vakbeweging is niet ziek. Wat ten onrechte die indruk wekt, dat behoort juist tot haar levensritme. Zo lang ze leeft - en dat is evenlang als het leven aan het kapitalisme zal zijn beschoren - zal zij haar problemen met zich meeslepen, zal zij genoodzaakt zijn voor 't goed vervullen van haar functie die functie zo goed mogelijk te verhullen.

=====

W I E W E E T E R E E N D E F I N I T I E

V A N K A P I T A L I S M E ?

Dat de bourgeoisie af en toe rare problemen heeft is geen nieuws. Daar besteden we normaal gesproken dan ook geen aandacht aan, maar in Hongkong zitten ze nu zo erg met de handen in het haar dat we er toch een paar regels aan willen wijden.

In 1997 wordt deze Britse kolonie, een schiereiland op het vasteland van China, weer onderdeel van de Volksrepubliek. In dat jaar is namelijk het huurkontraakt voor deze stad afgelopen. Omdat er echter in de afgelopen honderd jaar flink geld is verdiend, door de bourgeoisie wel te verstaan, zocht men naar een mogelijkheid om daar mee door te gaan. Aangezien de machthebbers in de Volksrepubliek er ook niet slechter van worden, hadden

zij daar ook wel oren naar. De afspraak is dan ook gemaakt dat Hongkong na 1977 nog vijftig jaar een aparte status zal innemen binnen de Volksrepubliek: het zal kapitalistisch blijven onder "kommunistisch"-Chinees soevereiniteit.

Het probleem waar men in Hongkong nu mee worstelt is 't opstellen van een grondwet voor deze periode en dan met name hoe "kapitalisme" moet worden gedefinieerd. Een werkgroep bestaande uit juristen, financiële experts en zakenlieden komt er niet uit. Blijkbaar hebben de leden gekonstateerd dat er in wezen geen verschillen bestaan tussen "kommunistisch" China en kapitalistisch Hongkong. De werkgroep heeft nu besloten om het kapitalisme grondig te gaan bestuderen in de hoop langs die weg tot een heldere definitie te komen. Misschien is het een goede tip voor de heren om een aantal arbeiders, bijvoorbeeld textielarbeiders uit Engeland, Hongkong en de Volksrepubliek eens een middagje bij elkaar te zetten. We zijn ervan overtuigd dat die "eenvoudige, weinig ontwikkelde" mensen er sneller uit zullen komen dan de zeer geleerde heren van de werkgroep. Maar misschien is dat wel niet de bedoeling; misschien moet er een zeer ingewikkelde formulering bedacht worden waar iedereen alle kanten mee uit kan, om toch maar vooral te voorkomen dat de mythe van een "kommunistisch" China doorgeprikt wordt. We zijn benieuwd.

=====

DE HEERSERS IN OOST-EUROPA WETEN BEST

DAT ZE EEN HEERSENDE KLASSE VORMEN

"De kapitalistische machthebbers in de D.D.R. zijn er zich niet van bewust dat ze een heersende klasse vormen. Integendeel: ze houden zichzelf voor de politieke voorhoede van het proletariaat." Dat betoogde in april 1981 een van de sprekers op een bijeenkomst in Osnabrück, die werd bijgewoond door Duitsers, Fransen, Nederlanders en Belgen. Zijn stelling lokte onmiddellijk scherpe kritiek uit. "De klassentegenstellingen in de D.D.R. zijn dermate groot, dat deze bewering onmogelijk juist kan zijn", zo werd er tegen de spreker in kwestie aangevoerd. Maar deze bleek niet te overtuigen, ook al werd de omvang van de klassentegenstellingen in Oost-Duitsland niet door hem ontkend.

Zij die tijdens de discussie de spreker kritiseerden wezen er op, dat men uitlatingen van de Oostduitse machthebbers, die een bevestiging schenen te vormen van de gewraakte stelling, niet ernstig diende te nemen. Ze behoorden, zo voerden zij aan, tot hetzelfde soort humbug waarmee elke kapitalistische klasse haar heerschappij een bleke schijn van rechtvaardiging poogt te geven. Uitlatingen van dat soort dienen in geen geval te worden opgevat als een exacte weergave van datgene wat machthebbers werkelijk denken.

Toentertijd - in 1981 - kon men naar datgene wat machthebbers in de Oosteuropese landen werkelijk dachten alleen maar gissen. Natuurlijk berusten die gissingen op bepaalde, hetzij goede, hetzij verkeerde inzichten in hun klassepositie. Maar in geen enkel Oost Europees land hadden

de heersers op dat moment nog ooit het achterste van hun tong laten zien. Dat is lang zo gebleven, maar sinds kort is daar verandering in gekomen. De Poolse journaliste Teresa Toranska, verbonden aan het in Warschau verschijnende weekblad *Kultura*, heeft een aantal personen die in de jaren '50 in de zogenaamde 'volksrepubliek' Polen de macht uitoefenden interviews afgenomen. Wat de geïnterviewden ook voor beweegredenen gehad mogen hebben, feit is het, dat zij opeens zonder enige terughoudendheid spraken nadat ze eenmaal hun vroegere machtsposities hadden verloren. Of ze daarmee degenen die in hun plaats topfiguren zijn geworden een hak wilden zetten of dat ze tot spreken gedwongen werden door de indringende manier waarop ze werden ondervraagd, vinden we maar van ondergeschikt belang. De betekenis van de interviews is gelegen in de inhoud der verstrekte mededelingen.

Die inhoud was zodanig, dat het weekblad *Kultura* de vraaggesprekken niet durfde te publiceren. Drie ervan verschenen vervolgens in de herfst van 1981 in het partijweekblad *Polityka*. Op dat tijdstip was de noodtoestand nog niet afgekondigd en was het vakverbond 'Solidariteit' nog niet verboden verklaard. Mogelijk had de partij, om de kritiek van dat vakverbond te ontzenuwen, er behoefte aan de schijn van tolerantie te wekken. Onder die omstandigheden zag de uitgeverij *Iskry* een boek in de verhalen van Toranska. Ze kreeg van deze uitgeverij een officiële opdracht om met haar interviews door te gaan en die opdracht werd niet ingetrokken nadat Jaruzelski begin december '81 de staat van beleg afkondigde.

Teresa Toranska bleef ook nadien de voormalige machthebbers bezoeken en die bleven de deksel van de beerput lichten. Sommigen zeiden wel, dat wat zij allemaal aan de journaliste meedeelden, nooit in druk verschijnen zou. Aanvankelijk leek het daar ook op. Nadat de schrijfster zeven uitvoerige stukken bij de uitgeverij had ingeleverd, liet deze niets meer van zich horen. Dat is tot op heden zo gebleven. Niettemin is het boek toch verschenen, maar niet bij de uitgeverij *Iskry*, maar bij de ondergrondse uitgeverij *Przedswit*. Begin september zag een Franse vertaling het licht. Andere vertalingen schijnen in voorbereiding te zijn.

Wij hebben die Franse vertaling nog niet onder ogen gehad. Wat wij hierboven omtrent de vraaggesprekken en hun karakter hebben meegedeeld is ontleend aan een uitvoerige beschouwing van een in Nederland wonende en werkende uit Polen geëmigreerde journalist in het weekblad *Vrij Nederland*. Deze geeft zijn indrukken van het gelezene weer en voegt daar korte en nu en dan langere citaten aan toe. Het spreekt vanzelf, dat een oordeel dat op een dergelijk stuk berust niet anders dan een voorlopig oordeel kan wezen. Niettemin zijn wij ervan overtuigd, dat wat uit het boek van Toranska blijkt omtrent de Poolse machthebbers van een vorige generatie, vernietigend is voor de stelling, dat zij 'zich er niet van bewust zouden zijn dat zij een heersende klasse vormen'.

Zijn de in *Vrij Nederland* gepubliceerde citaten karakteristiek voor het hele boek - en dat nemen wij aan - dan moet men zich niet voorstellen, dat één van de geïnterviewden letterlijk tegen Toranska zou hebben gezegd: 'Wij vormen in feite een heersende klasse'. Maar is er één tot de heersende klasse behorende politikus of ondernemer in het Westen die zoiets zeggen zou? Maar wat de geïnterviewden niet letterlijk zeiden valt wel onmiddellijk uit hun woorden af te leiden, het is de konklusie die zich uit hun woorden en bovendien uit hun hele manier van spreken onweersstaanbaar opdringt. Als Teresa Toranska die woorden exakt heeft weergegeven, dan verneemt men de taal van een even zelfbewuste als zelfvoldane

bourgeoisie. Een bourgeoisie die voor de onderdrukten, voor de arbeiders, niet anders dan minachting heeft, die van haar bevoorrechte positie geen geheim maakt, omdat zij die positie, zoals elke bourgeoisie doet, een volkomen normale zaak vindt.

Ook de in *Vrij Nederland* gepubliceerde aanhalingen uit het boek kunnen wij uiteraard niet uitvoerig weergeven. Wij willen met slechts enkele citaten volstaan, ter staving van onze beweringen.

Jakub Berman, die in de jaren '40 en '50 een van de drie machtigste mannen in Polen was, zegt op een gegeven moment in het vraaggesprek:

"Wij (de bolsjewistische heersers dus) zullen dit volkje tot bedaren brengen. Het duurt al zestig jaar, maar al zal 't nog honderd jaar duren. (slaat de vuist op tafel) 't Volk moet de nieuwe vorm aanvaarden. Het moet."

Op een gegeven moment zegt Berman, dat het de rol van de Poolse 'communisten' is ervoor te zorgen, dat de weerstand van de bevolking wordt gebroken en dat alle middelen daarvoor geoorloofd zijn hoewel er ook schijn van legaliteit moet bestaan. Als vervolgens het vervalsen van verkiezingen ter sprake komt, zegt Berman:

"Wij staan in dit land met de rug tegen de muur, wij kunnen ons niet laten leiden door een meerderheidsprincipe. Wie heeft zo'n democratie nodig? Zelfs nu kunnen wij geen vrije verkiezingen uitschrijven, misschien nu nog minder dan tien of twintig jaar geleden, want wij zullen verliezen. Geen twijfel aan. Dus wat voor zin hebben zulke verkiezingen? Alleen als we zulke superdemokraten zouden worden, zulke gentlemen dat we de hoge hoeden afzetten, beleefd buigen en zeggen: alstublieft hier is de macht, we gaan rusten...."

TORANSKA: "Nou"

BERMAN (schreeuwend): "Wat nou? Wat nou? Waarom zegt u dat?"

TORANSKA: "Omdat juist dat precies was wat jullie moesten doen, precies dat."

BERMAN: "Ik wil geen vieze woorden gebruiken."

TORANSKA: "Dan zal ik het doen: jullie worden hier gehaat."

BERMAN: "Mevrouw, politiek wordt niet voor het plezier gemaakt, en niet om begrepen of bemind te worden."

Tijdens een gesprek met Roman Werfel, die in de jaren '40 en '50 de belangrijkste ideoloog van de Poolse partij is geweest, zegt deze:

"Er bestaat een oude mop van Radek 1): Is het mogelijk om 't socialisme in één land op te bouwen? Natuurlijk is het mogelijk, alleen, het is zo zielig voor dat land...."

Tot slot een citaat uit het gesprek met mevrouw Julia Minc, die aan het hoofd van de Poolse persagentschap P.A.P. heeft gestaan:

MINC: "In 1956 kon ik geen passend werk vinden."

TORANSKA: "Heeft u het arbeidsbureau geprobeerd?"

MINC: "Ik? Dit bureau heeft geen werk voor hoofdredacteuren en iemand als ik zal daar niet naar toe gaan."

1) Karl Radek, een van de naaste medewerkers van Lenin.

TORANSKA: "Een arbeider moet."

MINC: "Tussen een arbeider en een hoofdredakteur is zo'n verschil dat als een hoofdredakteur iets verknalt, het nog jaren goedge maakt moet worden."

TORANSKA: "En als een arbeider een dure machine kapot maakt?"

MINC: "Dan is hij een saboteur en gaat achter de tralies."

In de loop van het gesprek beweert mevrouw Minc, dat er in Oost-Europa geen processen zonder aanleiding worden gevoerd, maar dat...

"... als een kameraad iets had gestolen of zo, we hem natuurlijk moesten berechten."

TORANSKA: "Wat heeft kameraad Gomulka of de Tsjech Slansky gestolen?" 2).

MINC: "U bent net een kind."

Als we aan dit alles nog toevoegen, dat mevrouw Minc het niet onder stoelen of banken steekt, dat zij de luxe van de elite (lees: de heersende klasse) de normaalste zaak van de wereld vindt, dan menen wij voldoende duidelijk te hebben gemaakt hoe het er in de hoofden van de Poolse machthebbers van destijds uitzag en uitziet en waarop ons oordeel over hun denken berust. Wij menen, dat wat voor de machthebbers van zo'n kwarteeuw geleden geldt, eveneens opgaat voor de machthebbers van nu en dat de Poolse heersers in niets verschillen met die in Rusland, in de D.D.R. of in andere Oosteuropese landen. Jaren en jaren geleden al noemde de Joegoslavische dissident Milovan Djilas, die eens een van de allernaaste medewerkers van Tito was, de bolsjewistische partijbureaucratie 'een nieuwe klasse'. Nu ontkent degene die de felbekritiseerde stelling omtrent de machthebbers in de D.D.R. verkondigde, niet dat zij een heersende klasse vormen. Alleen zegt hij, dat ze zich daarvan niet bewust zijn. Djilas wist beter. Maar die was dan ook geen buitenstaander. Voordat hij met haar brak had hij dagelijks temidden van die heersende klasse verkeer. Hij wist niet slechts dat zij kapitalistische knollen voor socialistische citroenen trachtte te verkopen, het was hem bovendien niet ontgaan, dat dit soort lieden zelf best wist, dat het kapitalistische knollen waren.

2) Gomulka, Pools partijchef van 1956 tot 1970; Rudolf Slansky, Tsjechisch partijsecretaris, na een showproces geëxecuteerd.

=====

COHN - BENDIT HEEFT NOG ALTIJD GEEN IDEE

VAN WAT MEI '68 WERKELIJK BETEKENDE

Onlangs stond in een van de Nederlandse opinieweekbladen een pagina grote vraaggesprek met Daniël Cohn-Bendit, die tijdens de meidagen van 1968 in Frankrijk 'rode Danny' werd genoemd. Hij was destijds een van de woordvoerders van de revolterende studenten, maar hij beschouwde zichzelf toenter-

tijd als nog wat anders ook. Aan zijn gesprekspartner vertelde hij:

"..... Wij hadden moedige ideeën over hoe de wereld er uit moest zien; we geloofden in een grote maatschappelijke omwenteling.... In de jaren zestig was de arbeider belangrijk omdat we dachten dat hij onontbeerlijk was voor de revolutionaire verandering.... Arbeiderszelfbestuur, daar geloofden we in...."

Geloofden hij en andere studentenleiders daar werkelijk in? Dat hij er nu niet in gelooft heeft hij tijdens het weergegeven vraaggesprek ruimschoots laten blijken. Voor ons staat het vast, dat hij er ook voorheen niet in geloofde.

Uit zijn zojuist geciteerde woorden blijkt zonneklaar, dat de arbeiders in zijn ogen een klasse vormden, die niet kon worden gemist als het erom ging de vermetele ideeën van de heren studenten te verwezenlijken en die om die reden belangrijk moest worden geacht. Dat is op zichzelf al een zienswijze die nu niet direkt op een 'geloof' in arbeiderszelfbestuur wil duiden. Maar er is meer.

Eén jaar na de Franse mei-gebeurtenissen woonde Daniël Cohn-Bendit in Brussel een bijeenkomst bij waarin uitvoerig gediskussieerd werd over alle vraagstukken die met de strijd van de arbeiders verband houden. Op een gegeven ogenblik stelde iemand aan 'rode Danny' de vraag wat hij en zijn medestudenten met hun optreden hadden willen bereiken en wat zij zich eigenlijk hadden voorgesteld.

"Wij willen", zo ongeveer luidde het antwoord, "de arbeiders leren hoe men klassenstrijd kan voeren....."

Hij had de woorden nog niet uit z'n mond of een Parijse arbeider die bij Citroën werkte sprong woedend op en voer vervolgens heftig uit. Hij bevestigde, dat de arbeidersklasse de heren studenten niet nodig had en dat het ronduit belachelijk was om te veronderstellen, dat de arbeiders van hen zouden moeten leren hoe ze te strijden hadden.

"Ik", aldus de arbeider in kwestie, 'streed al tegen mijn patroon en tegen heel het ondernemersdom toen jij nog een luier aan had en in de wieg lag. Wou jij mij vertellen hoe ik voor mijn belangen op moet komen? kun je me dan soms uitleggen hoe je de lopende band in een autofabriek tot stoppen moet brengen? Wat ik tegen mijn kollega's moet zeggen als ik vind, dat de boel plat moet gaan?"

Bij de discussie - waarbij 'brutale rode Danny' er verder het zwijgen toe deed - bleek duidelijk, dat de van 'een grote maatschappelijke omwenteling' dromende Parijse studenten, die meenden 'de arbeiders wakker te moeten schudden', er geen flauw idee van hadden, dat niet in de Parijse studentenwijk, maar in vrijwel alle industriegebieden en industriesteden van Frankrijk de arbeiders spontaan, niet ertoe aangemoedigd door welke partij dan ook en ook niet omdat ze wakker waren geschud door de studenten, tot een aktie waren overgegaan die de heersende klasse van Frankrijk heel wat meer zorg en angst baarde dan de barrikadengevechten rond de Parijse universiteit. Vergeleken met de als een strovuur om zich heen grijpende bedrijfsbezettingen, ondernomen door zo'n negen miljoen stakers, was het optreden van de studenten een te verwaarlozen bijkomstigheid.

De negen miljoen stakers in mei '68 in Frankrijk namen hun lot in eigen handen, beslisten zélf over hun strijdmethoden en brachten een vorm van arbeiderszelfbestuur in praktijk. Daar had Daniël Cohn-Bendit, die zogenaamd in arbeiderszelfbestuur 'geloofde' niet de minste weet van. Hij

had nooit gelet op wat arbeiders deden en hij lette er ook niet op wat zij in de bewuste meidagen deden. Lid van een groep die zich 'Noir et Rouge' noemde ('Zwart en Rood', de kleuren van de Spaanse CNT), beschouwde hij zich als deel van een voorhoede, die vooraan zou marcheren en die de arbeiders 'in beweging' zou moeten brengen. Dat de arbeiders zelfstandig optraden en eigen wegen bewandelden, dat ontging hem destijds en dat dit de wezenlijke betekenis was van de Franse meidagen van 1968, daar heeft hij nog altijd geen flauw benul van.

Doordat de arbeiders niet achter de studenten aanliepen maar zélf deden wat zij voor juist en nodig hielden werd Daniël Cohn-Bendit in zijn idealistische verwachtingen bedrogen en in de arbeiders teleurgesteld. Getuige het interview is dat tot op de huidige dag zo gebleven. Cohn-Bendit meent dat er door de arbeiders niet (meer) gestreden wordt en wat hij als strijd beschouwt dat zijn milieuakties, demonstraties tegen de kernwapens, protesten tegen alle mogelijke vormen van diskriminatie, kortom randconflicten die doorgaans met bijzonder sympathieke bedoelingen worden gevoerd, maar die aan een verandering, laat staan aan een omwenteling van de huidige maatschappijverhoudingen geen enkel steentje bijdragen.

Overigens: Daniël Cohn-Bendit wil de bestaande maatschappij helemaal niet meer omwentelen, zo blijkt uit 't interview. Hij is een democraat geworden die gelooft in hervormingen langs parlementaire weg en via een bewustwordingsproces. Hoe dat proces verloopt en of het ook door iets of iemand op gang gebracht moet worden, daar heeft hij zich kennelijk in het vraaggesprek niet over uitgelaten. Zouden we de plank ver misslaan indien we veronderstellen, dat het ook nu weer Cohn-Bendit is die anderen - niet de arbeiders natuurlijk, maar vermoedelijk kleinburgers en intellectuelen of zo - ergens van bewust wil maken?

De weg die hij tot dusver is gegaan is niet uitzonderlijk. "Hij voelt zich prettig met het leven dat hij nu leidt", vertelt hij. Dat is iets dat de meeste studenten die ooit in het Parijse Quartier Latin auto's in brand staken en stenen naar de oproerpolitie gooiden hem kunnen nazeggen. De meigebeurtenissen liggen ruim achttien jaren achter ons. De wilde haren zijn de studenten kwijt. Ze zijn niet langer 22 of 23, maar 40 en 41. Ze hebben niet slecht betaalde baantjes gekregen, op de departementen, als leerkrachten, als wetenschappelijk medewerker, als dokter of als advocaat. De arbeiders van toen zijn nog altijd arbeider, arbeider aan de lopende band, arbeider bij een of andere transportonderneming of arbeider die werkloos is. Hun gevoelens verschillen wel enigszins met die van Cohn-Bendit. Voor hen bestaat nog altijd de bittere noodzaak van de strijd voor hun belangen. Ze voeren hem. Maar Daniël Cohn-Bendit ziet dat niet en zo hij het al zou zien dan zou hij er zich in de verste verte niet mee verbonden voelen. Hij droomt - zij het niet meer zoals eens - van een strijd die gevoerd wordt voor 'verandering'.

Arbeiders zijn nuchter. Ze dromen niet en ze dromen al helemaal niet van 'een grote maatschappelijke verandering'. Niettemin is juist hun nimmer aflatende, vrijwel dagelijkse strijd voor kleine of grote materiële belangen, zonder dat ze 't willen of beseffen, in w e z e n de enige omwentelende strijd.

=====

AAAN CONSTANDSE'S BOODSCHAP HADDEN DE

LIJKENPIKKERS GEEN BOODSCHAP

Op maandag 15 september j.l. publiceerde *De Volkskrant* een verslag van een bijeenkomst in Amsterdam waarin diverse sprekers het woord voerden over de 'boodschap die Anton Constandse ons heeft nagelaten'. Het verslag heeft bij ons vooral de indruk gewekt, dat het aldaar verzamelde bonte gezelschap aan Constandse volstrekt geen boodschap had.

Enkelen van ons hebben de in maart 1985 overleden Constandse persoonlijk gekend. Meer dan eens hebben zij met hem van gedachten gewisseld; ze namen kennis van verscheidene van zijn publikaties en soms stond een van ons samen met Constandse op hetzelfde podium. Een enkeling rekende zich voor de Tweede Wereldoorlog tot Constandse's geestverwanten maar huldigde later andere opvattingen omtrent de maatschappelijke ontwikkeling en de strijd van de arbeiders. Een ander was het nimmer met Constandse's zienswijze eens, maar ook hij was ondanks verschillen van standpunt een bewonderaar van Constandse's persoonlijkheid, ook hij kon in 't bijzonder de jonge Anton Constandse respektieren.

Een dergelijk respekt sluit uiteraard principiële kritiek niet uit. Omgekeerd vormt een dergelijke kritiek geen beletsel voor een grondige ergernis wanneer er bij anderen een opvallend gebrek aan respekt voor iemand als Constandse te konstateren valt. Welnu, een dergelijk gebrek aan respekt was kenmerkend voor hen die zich geroepen voelden op de aan Constandse gewijde 'themadag' als inleider hun zegje te doen. Dat dan met uitzondering van Rudolf de Jong, die - menen wij - wél in aanmerking komt om persoon en werk van Constandse toe te lichten, al moet het ons van het hart, dat hij dat heeft gedaan in tegenwoordigheid van figuren die wel bijzonder weinig binding met Anton Constandse hebben gehad. Wij kunnen ons moeilijk uit het hoofd zetten dat een stelletje 'lijkenpikkers' zich op diens geestelijke nalatenschap heeft gestort.

Als wij bijvoorbeeld in genoemd verslag lezen, dat een Bram van der Lek verklaarde, 'nimmer begrepen te hebben wat Anton Constandse toch tegen de godsdienst had' en vervolgens vernemen dat ook de hoofdredakteur van *Het Parool*, Wouter Gortzak, iets dergelijks betoogde, dan vragen wij ons in gemoede af wat die vooraanstaande PSP-er en die PvdA-man in hemelsnaam van Constandse's denkbeelden hebben begrepen en waarom zij die deze themadag voorbereidden hen wel hebben uitgenodigd. Hetzelfde geldt voor de voorzitter van de bijeenkomst - Piet Thoenes - die na de opmerkingen van Van der Lek en Gortzak Constandse's kritiek op de godsdienst 'een van z'n aardige trekjes' noemde. Alsof het bij dergelijke standpunten om 'aardig' of 'onaardig' gaat.

Nu zou men - wellicht - de aanwezigheid van dergelijke lieden in de bedoelde bijeenkomst kunnen verklaren door er op te wijzen, dat Constandse zijn oorspronkelijke opvattingen niet bepaald trouw is gebleven en op latere leeftijd - eenmaal gepromoveerd en redakteur van een liberale krant - hoe langer hoe meer een verdediger werd van de burgerlijke 'demokratie'. Wij wijzen, hoe weinig bewondering wij ook hebben voor die verdediging, zulk een verklaring beslist af. Maar z e l f s indien men haar zou willen aanvaarden, rijst toch wel onmiddellijk de vraag hoe dan toch wel de

aanwezigheid in het forum valt 'goed te praten' van een figuur als Willem Oltmans.

Over deze Willem Oltmans heeft *NRC/Handelsblad* op 17 september j.l. een boekje opengedaan. Het blad onthult, dat Oltmans in juni van het jaar 1955 een brief schreef aan kapitein Raymond Westerling, de man die zich berucht maakte door zijn wijze van optreden tegen Indonesische vrijheidsstrijders - door hem 'extremisten' genoemd - tussen 1945 en 1955. In die brief getuigde Oltmans van zijn sympathie voor Westerling, die hij - zo zei hij - graag 'naar vermogen behulpzaam' wilde zijn.

Die Raymond Westerling publiceerde in het begin van de jaren '50 zijn memoires. In het bewuste - destijds door een blad als *Vrij Nederland* weerzinwekkend genoemde - geschrift, treft men op blz. 85 de volgende, een van de verscheidene soortgelijke, regels aan over wat er gebeurde bij het verhoor van een Terakan 1) op Sumatra:

".... Plotseling trok hij zijn benen in en sprong hij op mij af. Mijn Makasser 2) was echter even vlug en zijn zwaard maaide door de lucht op hetzelfde moment, dat de Terakan van zijn stoel opstond... Zijn hoofd, netjes bij de schouders afgeslagen, vloog de andere kant uit.... Ik raapte het hoofd op.... en stopte het in een biscuitblik.... Tegen etenstijd kwam de majoor. We gingen aan tafel. Ik zei niets... Tenslotte werd het de majoor te machtig. "Nu", zei hij, "waar is mijn fles whisky?" "Ik ben u helemaal geen whisky schuldig", zei ik. "Bedoel je dat je hem te pakken hebt gekregen?" "Ja", zei ik. "Waar is hij dan?" "Hier". De majoor staarde me ongelovig aan... Ik bukte onder de tafel, trok het hoofd van de Terakan uit het biscuitblik en zette het netjes op zijn bord. Zijn eetlust was meteen verdwenen...."

Hoe een overtuigd humanist als Constandse over een en ander zou of moet hebben geoordeeld is aan geen twijfel onderhevig. Maar is het misschien zo, dat Oltmans later zijn mening over Westerling heeft herzien? Hij heeft dat inderdaad. Nog niet zo lang geleden, zo vermeldde de *NRC*, noemde Oltmans Westerling 'iemand om wie ik vanwege zijn activiteiten in Indonesië het liefst met een grote boog heenloop'.

Vanwege z'n activiteiten in Indonesië? Die konden iemand die zich altijd voortreffelijk geïnformeerd noemt, zoals Oltmans, onmogelijk onbekend zijn toen hij in '55 zijn bewondering en sympathie voor hem uitsprak. Want Westerling's, door vele kranten besproken, memoires waren al drie jaar eerder verschenen. En wat is de bewering waard, dat Oltmans 'het liefst met een grote boog om Westerling heen zou lopen'? Die woorden vormden er geen beletsel voor om in 1984 en in 1985 herhaaldelijk met Westerling in contact te treden. Daarna keert hij - wij volgen nog steeds het verhaal in de *NRC* - zich opeens weer tegen Westerling. Vanwege diens activiteiten in Indonesië? Nee hoor, hij wordt opeens 'anti-Westerling' nadat hij heeft vernomen, dat Westerling iets te maken heeft met en steun zou geven aan het jungle-commando van Ronnie Brunswijk in Suriname. Want Brunswijk is een tegenstander van de Surinaamse legerleider Desi Bouterse, met wie hij - ná

1) Terakan: iemand die half Chinees en half Japanner is.

2) Makasser: iemand die afkomstig is uit de op Celebes gelegen stad Makassar.

de decembermoorden van 1982, aldus de *NRC* - goede betrekkingen had opgebouwd.

De hier vermelde feiten tonen genoegzaam aan, dat men de altijd weer op stunten uit zijnde Oltmans niet anders dan een hoogst twijfelachtige figuur kan noemen, die getuige zijn relaties met het regiem-Bouterse mogelijk enkele haren maar zeer beslist niet de streken heeft verloren die enkel de afschuw van Anton Constandse konden wekken. Wát, vragen wij, deed die Oltmans op een aan Constandse gewijde themadag in 't forum. En wat deden de overige forumleden of inleiders in z'n gezelschap? Alleen zijn aanwezigheid daarin verleende het forum een samenstelling waarom men zou kunnen lachen als zij niet om te huilen was. Dachten de organisatoren van de bijeenkomst soms dat de 'boodschap die Constandse ons heeft nagelaten' neerkwam op: 'Leve Westerling en leve Bouterse'?

=====

IN CHINA VERSTERKEN DE MANAGERS HEEL

LANGZAAM MAAR ZEKER HUN POSITIE

De Chinese samenleving wordt meer en meer een managersmaatschappij. Elke nieuwe hervorming die er wordt doorgevoerd leidt er toe, dat de nieuwe managersklasse steviger in het zadel komt te zitten. 't Is weliswaar nog altijd zo, dat de bureaucratie van de partij zich openlijk of lijdelijk tegen alle hervormingen verzet, maar het gevecht dat zij leveren is een achterhoedegevecht, een poging tot het zo goed mogelijk dekken van een inmiddels onvermijdelijk geworden terugtocht. De beslissende slag is al gestreden. Ofschoon de zege van de nieuwe klasse nog niet op alle terreinen zichtbaar is geworden, kan aan haar definitieve overwinning niet meer worden getwijfeld.

"Bestaat er niet het gevaar dat er een terugval komt na het overlijden van de huidige leider Deng Xiaoping?", werd onlangs aan de bekende Chinese schrijver Gu Hua gevraagd. Deze antwoordde, dat de ontwikkelingen in zijn land eenvoudig niet meer zijn terug te draaien. "Alles", zo zei hij, "is goed voorbereid. Achter Deng staat een nieuwe rij opvolgers en daarachter weer een nieuwe rij. De hervormingen zijn net een snel stromende rivier, die is ook niet tegen te houden. De rivier stroomt door."

Naar onze mening is het succes van de Chinese hervormingen minder aan een 'goede voorbereiding' dan wel aan hun historische onvermijdelijkheid te danken. Maar afgezien daarvan heeft Gu Hua een treffend beeld gebruikt. Inderdaad, de rivier stroomt door en zij wordt ook voortdurend breder. De uit China komende informaties laten daarover niet de minste twijfel.

In de tien jaar die zijn verstreken sinds de dood van Mao Zedong is China drastisch veranderd. De hervormingen zijn ingrijpend geweest, maar wij zijn het niet eens met hen, die menen dat Deng Xiaoping daartoe de stoot heeft gegeven. Als dat zo was zou er wel degelijk een reëel gevaar bestaan, dat met het verdwijnen van Deng ook de hervormingen weer ongedaan

zouden worden gemaakt. Volgens ons is het omgekeerd: doordat als gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling de hervormingen onontkoombaar werden is Deng Xiaoping naar voren gekomen als China's 'sterke man'.

Het huidige China kent een produktie voor de markt, particuliere ondernemingen, de eerste aanzet naar een effectenbeurs en een toeneming van buitenlandse investeringen. De staatsbedrijven, die nog altijd de meerderheid van het totale aantal ondernemingen vormen, worden niet langer geleid door dogmatische ideologen, maar door typische vertegenwoordigers van de nieuwe klasse: kreatieve, naar vernieuwing strevende managers en technici, die het vanzelfsprekend vinden dat bedrijven winst moeten maken en die noch bang zijn, noch aarzelen om oude voorschriften te overtreden.

De Chinese ekonomie heeft in de jongste tijd een opmerkelijke groei doorgemaakt. Op het platteland, waar achthonderd miljoen mensen wonen, is het inkomen per hoofd sinds 1978 verdrievoudigd, in de steden is het verdubbeld gedurende dezelfde periode. In de steden beschikt meer dan 93% van de gezinnen over televisie; de helft heeft cassette-recorders en 36% van de gezinnen bezit een wasmachine. Vorig jaar werden er vijfmaal zoveel tv-toestellen verkocht als in 1980. Koelkasten zijn nog altijd een luxe-artikel, maar niettemin werden er in 1985 maar liefst zestig maal zoveel van verkocht als vijf jaar daarvoor. De konsumptie van varkensvlees is in de afgelopen zeven jaar verdubbeld. "Boeren", zo heeft een lid van de Chinese Academie van Sociale Wetenschappen verklaard, "kunnen elke dag vlees kopen en sommigen van hen hebben elektrische ventilatoren en tv-toestellen, iets wat vroeger gewoon ondenkbaar was." Uit dit alles blijkt een soortgelijke ontwikkeling als westerse industrielanden te zien hebben gegeven in de beginperiode van 't kapitalisme. Waarmee men te maken heeft is, dat soortgelijke oorzaken, soortgelijke gevolgen hebben.

Is het, gezien dit alles, niet beter om van een stormachtige opmars van de nieuwe klasse te spreken, inplaats van te beweren dat ze langzaam maar zeker haar positie versterkt? Dat wij aan de laatste formule de voorkeur geven, komt hierdoor dat het achterhoedegevecht, of liever de achterhoedegevechten, waarvan wij zopas gesproken hebben nog altijd aan de gang zijn. De cijfers omtrent de ekonomische groei spreken een duidelijke taal, maar dat neemt niet weg, dat de hervormingen - we wezen er zojuist al op - nu en dan stuiten op de sabotage van hoge en lage partijbonzen. Zij vormen de klik waarmee 't Chinese managerdom al tientallen jaren worstelt 1).

In Shenyang (het vroegere Moekden, dicht bij de grens met N. Korea) werd onlangs onder druk van de bureauekraten de manager van een trolleybus-fabriek ontslagen, ofschoon hij in 't eerste jaar na z'n benoeming de verlieslijdende onderneming uit de rode cijfers had gehaald en een winst van 1,64 miljoen yuan bezorgde 2). De reden van het ontslag was, dat hij van staatsgeld een westers kostuum met stropdas had aangeschaft. De manager van een andere fabriek kreeg zijn ontslag omdat hij teveel geld aan reclame zou hebben uitgegeven. Het partijkomitee dat het ontslag verleende had

1) De worsteling tussen de oude bureaucratie en de nieuwe klasse begon natuurlijk al veel eerder dan bij de rehabilitatie van Deng. Die vond eerst plaats nadat het managerdom aan de winnende hand was.

2) De Chinese yuan is ongeveer 60 cent waard.

er geen oog voor, dat als gevolg van de reclamekampagne de winst van het bedrijf verveelvoudigd werd. Zowel 't Chinese *Volksdagblad* als het in China verschijnende *Ekonomisch Dagblad*, kennelijk spreekbuizen van de nieuwe klasse, leverden scherpe kritiek op die ontslagen. De laatstgenoemde krant noemde de voor die ontslagen verantwoordelijke bureaukraten 'middelmatige muggenzifters die dag in dag uit rondbeuzelen'.

Wie er zich rekenschap van geeft hoe of het komt dat dit soort kritiek op die 'muggenzifters en beuzelaars' hoe langer hoe luider wordt, die begrijpt de roep om naast economische ook politieke hervormingen door te voeren, dat wil zeggen: hervormingen die het restant van de invloed van de managers ook formeel bezegelen. De blauwdruk voor die politieke hervormingen ligt al gereed. Op het dertiende partijcongres dat volgend jaar zal worden gehouden moeten ze worden goedgekeurd. Als dat geschiedt zal de formeel nog bestaande rol van de partij op economisch gebied sterk gereduceerd worden.

Al in 1980 hield Deng Xiaoping een toespraak voor een klein gezelschap vertrouwelingen, waarin hij betoogde dat de partij geen regeringsrol behoort te spelen en niet over alle andere maatschappelijke organisaties mag domineren. Toentertijd werd aan zijn woorden geen ruchtbaarheid gegeven. Daarvoor was de positie van de managers nog niet sterk genoeg. Thans wordt telkenmale verwezen naar de woorden die Deng in dat jaar gesproken heeft. De hervormingsideeën hebben inmiddels wortel geschoten en de kans op de zegepraal ervan wordt algemeen gunstig geacht.

Het is in dit verband typerend, dat een man als Fei Xiaotong, die in 1956 vervolgd werd toen de mao-isten haastig terugkwamen op hun 'honderd bloemen-beweging' en die de leider is van de Chinese Democratische Liga, een van de acht niet-bolsjewistische partijen die China kent, maar waarvan de praktische betekenis altijd geblokkeerd en verhinderd werd, nu weer een rol van betekenis speelt als China's invloedrijkste akademikus. Verwonderlijk is dat niet. Het lot van een klasse gelijk die van de managers is nu eenmaal onlosmakelijk verbonden met de een of andere vorm van de burgerlijke democratie. Waarmee men te maken heeft is een ontwikkeling die bepaald niet typisch Chinees is. Een algemene ontwikkelingswet zet zich door. Als bewijs daarvoor mag gelden dat nog niet zo heel lang geleden een Nederlands weekblad zich op goede gronden afvroeg of na de dood van de Vietnamese partijleider Le Duan in dat land de hervormers aan de macht zouden komen. Wij zijn geneigd die vraag bevestigend te beantwoorden.

=====